

reševati obširni in težavni program „Vede“, da doseže sčasoma svoj glavni namen, namreč „pripravljati in ustvarjati notranjo koncentracijo sedaj razbitih sil, zbliževati znanstvene delavce in napravljati iz raznih medseboj doslej indiferentnih skupin enoto z velikimi smotri . . . prispevati k demokratizaciji vede in k onemu osvobojajočemu činu, ki množico prosvetljuje in ji odpira pogled na polje znanosti in kulture“ (str. 4).

Ne čutim se poklicanega, da bi pisal znanstveno kritiko o raznih deloma še nekončanih razpravah in člankih, ki so izšli v prvih treh številkah, navesti hočem le splošno vsebino. Dr. Ivan Žmavc piše „Uvod v naraven nazor o svetu“, dr. Bogumil Vošnjak pa „Uvod v občna načela državnega nauka“; dr. Mih. Rostohar je podal v dveh številkah „Ideje o zgodovini filozofije južnih Slovanov“ in zavrača obširno, toda ne povsem uspešno, kritike svoje knjige „Uvod v znanstveno mišljenje“. Dr. Jos. Vošnjak priobčuje Dodatke k „Spominom“, ki so mestoma precej malenkostni; v drugi številki govori o dr. Jos. vit. Schneidu, v tretji pa o ministru A. baronu Pražaku. Albin Ogris je napisal zanimivo študijo „Moderna civilizacija in plodovitost narodov“ (250–263). Važna je razprava dr. Iv. Prijatelja o slovenščini pod Napoleonom, ker nam pojasnjuje na podlagi novih virov v marsičem prvo dobo Kopitarjevega bivanja na Dunaju, posebno njegovo razmerje do Marc. de Serresa, ki je l. 1814. izdal v Parizu obširno delo o Avstriji. Povrnemo se k znameniti študiji, ko bo končana. — Želim, da bi resne besede, ki jih je izpregovoril prof. M. Murko o Žunkovičevi „rodoljubni knjigi brez rodoljuba“ (266–273) spravile na pot spoznanja tudi nekatere naše „kritike“, ki še občudujejo nauke g. Žunkoviča. Da bi Murko prepričal avtorja samega, tega seveda ni pričakovati. — Literarno kritiko oskrbujejo Prijatelj, Kidrič in Glonar. Dr. Kidrič je obširno ocenil in z nekaterimi dodatki izpopolnil prvi del Grafenauerjeve „Zgodovine novejšega slovenskega slovstva“ in istega pisatelja publikacijo „Iz Kastelčeve zapuščine“; dr. Prijatelj je napisal nekrolog Tolstemu (89–93) in nam pojasnil, da je Puškin črpal znanje slovenščine iz Murkovega slovarja in njegove slovnice (94). Dr. Josip A. Glonar ocenjuje najnovejšo slovensko beletrijo vestno in temperamentno.

Temu poročilcu sem primoran dodati še par besed osebnega značaja. Urednik dr. B. Vošnjak odgovarja namreč v rubriki „Javno pravo“ pod tendencioznim naslovom „Zvonova znanstvena kritika“ (na str. 296–298) obširno na Zvonovo oceno njegove knjige „Ustava in uprava ilirskih dežel“. Članek mi je potrdil, kar čutim že dalj časa, da namreč piha iz solnčne Gorice precej mrzla sapa proti Zvonu. Ker je povedal Zvonov kritik o Vošnjakovi repliki sam svoje mnenje, pripomnim izza uredniških kulis samo suho dejstvo, da sta mi prošnjo za oceno odbila dva jurista in en zgodovinar z motivacijo, katere ne maram ponavljati. Zvonov referent je sestavil za Vošnjakovo knjigo obširno „Kazalo“, imel sem torej garancijo, da je delo tudi vestno prečital. Opazka na platnicah zadnje „Vede“ glede Zvona pa se mi zdi premalenkostna, da bi ji privoščil besedico odgovora tudi žurnalist nižje sorte.

Dr. J. Š.

Milana Vukasovića „Basne“. Beograd. Nova štamparija. Davidović. 1911. 8°. 93 str. Cena 1 dinar.

Mladi srbski pisatelj Milan Vukasović se je predstavil občinstvu z drobno knjigo basni, ki so bile do zdaj raztresene po raznih žurnalih in periodičnem časopisju. Vtisk, ki ga napravi knjiga na čitatelja, je zelo zadovoljiv. Nam, ki imamo dandanes od čitanja raznih filozofsko zamotanih, psihološko razblinjenih in futuristovsko gorostasnih romanov razdražene živce, se umiri kri v prijetno razpoloženje,

ko sledimo mirnemu, preprostemu, skoro naivnemu pripovedovanju teh drobnih zgodbic. Kajti Milan Vukasović ima fin okus. Ne pripoveduje preveč, niti premalo. Ne podčrtava morale, ne dela klicajev, pove svojo misel, ali pa jo samo naznači in — konec. Piše lep naraven, iskren jezik. Tako soglaša forma z vsebino. — Ljubiteljem srbske književnosti bodi knjiga priporočena!

F. Albrecht.

Aldo Palazzeschi, Il codice di Perelà. Romanzo futurista. Milano 1911. 16° 277 str.

Futuristovsko gibanje se je započelo predvsem kot odpor proti osladnemu premlevanju laške sentimentalnosti in kratkovidnemu kultu preteklosti. Njegov začetnik Marinetti mu je znal vdahnuti širji pomen; k temu je gotovo nekaj pripomoglo dejstvo, da piše v mednarodni francoščini, v čemer ga danes posnema d' Annunzio. Aktualnost struje ostane zmerom živahna vsled brezobzirnega nastopa pristašev, ki so ponosni, če jih imenuje ljudstvo — norce. Zdaj se pojavijo v kakem gledišču, kjer niso skopi niti s klofutami v podkrepilo svojega prepričanja, zdaj se čuje o velikanskem rvanju z množico in redarji v kakem provincijalnem mestu; razmetavajo bučne manifeste z visokih stolpov na Benetke, se prikažejo kot iredentisti v Trstu. V Pariz prihaja oznanjat svoj evangelij ognjeviti Marinetti, mladi bachelier ès lettres na Sorboni in doktor prava v Paviji, kateremu je očetova smrt in ženina dota naklonila precejšnje premoženje, ki ga žrtvuje prospetu internacionalne revije „Poesia“. Njen ravnatelj je vzbujal koncem minulega leta občno senzacijo: obsojen na 4 mesece ječe in 1000 lir globe, po prizivu pa oproščen.

Med znanimi futuristi je tudi Palazzeschi, avtor štirih poetskih zbirk in par romanov. Imenovani „Perelà“ je mož iz dima, rojen v „črnem trebuhu“ dimnika; utelešen gre v mesto, kjer je vsprejet s plapolajočim navdušenjem. Kralj mu celo poveri nalogo pisati novo postavo; vsi državljani skušajo prilaskati njegovo naklonjenost — do številnih dvornih dam, ki ga zbrane v vseh mogočih zdravih in sprijenih zastopnicah zabavajo kakor v proslulem vrtu Boccacciove ženske. Ko pa se zažge sivi patrijarh vseh kraljevih strežajev, hoteč postati tudi on „človek iz dima“, nastane burja ogorčenja proti Pereli, ki ga obsodijo v hermetiski zapor. Priče mu oponašajo neskončno butaro pregreh in nasvetujejo vsak posebno kazen: nepriznan pisatelj bi mu privoščil kritika! Toda jetnik uide skozi kamin in roman izzveni v lirski popis vedrega neba, kamor lete orli, beli ko labudi „iztrgat Bogu tenčico iznad njegove skrivnosti“ ...

Ne da bi iztikali za globljim simbolom fabule, nam zadostuj splošna futuristovska tendenca proti nemožnemu, celo absurdnemu. Srečamo se v tem oziru z Mafarko, ki rodi v partenogenezi z nadčloveško voljo potomca. Če je poet-profet, se zna kdaj uresničiti nasenčeni sen, kakor se je leteči Ikar izoblikoval danes v zrakoplovcih, človek-riba v podmorskih čolnih.

Zasanjani Palazzeschijev človek je „sin starosti treh devic, ki so ga redile ne z odpornim živalskim sokom svojih nedrij, temveč s čarom svojih glasov, s toplino plamena ponosnih hrastov in jelk ...“ (252). Pripovedovanje je jako gibčno, večinoma v obliki dialogov, emajlirano s poljasnimi namigi na razne moderne ideje. Barvitost daleko ne doseže Marinettijeve bruhajoče obilice podob, ki se kopičijo do preobloženosti. Ne najdete onih včasih brutalnih slik, le redko si dovoli Palazzeschi prisposodobu tega žanra (218): „Obrnil je pogled pod seboj na rumenkasto, rdečkasto in zelenkasto gručo, ki je tvorila mestno panoramo, in začutil je gnus, ker oni kup se mu je zdel izbljuvek večnega očeta po kosilu, kakor si ga privoščili večni oče“.

A. Debeljak.